

NORGES HØYESTERETT

Den 1. april 2011 avsa Høyesterett dom i

HR-2011-00684-A, (sak nr. 2010/1853), straffesak, anke over dom,

A (advokat John Christian Elden)

mot

Den offentlige påtalemyndighet (statsadvokat Elisabeth Jordan Ramstad)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Bull**: Saken gjelder foreldelse av straffeansvaret i en sedelighetssak, nærmere bestemt om foreldelsesfristen er avbrutt i tide.
- (2) Follo tingrett fant 6. januar 2010 A skyldig i gjentatte tilfeller av voldtekt til samleie med sin fosterdatter i perioden desember 1988 til midten av 1995. Fosterdatteren var i denne tiden mellom 14 og 21 år gammel. Domsslutningen lød slik:

”1. A, født 11.03.1949, dømmes for overtredelse av straffeloven § 192 første ledd 2. straffalternativ, straffeloven § 196 første ledd og straffeloven § 209 slik de lød før lovendring 11.08.2000 alt sammenholdt med straffeloven § 62 til en straff av fengsel i 5 – fem – år.

Fullbyrdelsen av 3 – tre – år av straffen utsettes i medhold av straffeloven §§ 52-54 med en prøvetid på to år.

Varetekt kommer til fradrag med 2 – to – dager jf straffeloven § 60.

2. **A, født 11.03.1949 dømmes til innen 2 – to – uker fra forkynnelse av dommen å betale til B oppreisning med kr. 150.000,- etthundreogfemtitten.**
3. **Saksomkostninger idømmes ikke.”**

- (3) En sentral problemstilling i saken var om et eventuelt straffeansvar var foreldet. Tingretten la til grunn at det gjaldt en foreldelsesfrist på 15 år som løp fra midten av 1995, og at tiltalebeslutningen hadde avbrutt foreldelsesfristen. Den ble utferdiget 3. september 2009.
- (4) Domfelte anket tingrettens dom til lagmannsretten, og Borgarting lagmannsrett avsa 11. oktober 2010 dom med slik domsslutning:
 - ”1. **A, født 11. mars 1949, dømmes for overtredelse av straffeloven § 192 første ledd, annet straffalternativ, § 195 første ledd, annet straffalternativ, straffeloven § 196 første ledd og straffeloven § 209 slik disse lød før lovendringen 11. august 2000 alt sammenholdt med straffeloven § 62 første ledd til en straff av fengsel i 5 – fem – år.**

Av den fastsatte fengselsstraff gjøres 2 – to – år ubetinget med fradrag av 2 – to – dager for utholdt varetektsfengsel. Fullbyrdelsen av den resterende del av straffen utsettes etter reglene i straffeloven §§ 52-54 med en prøvetid på 2 – to – år.
 2. **A dømmes til å betale til B oppreisning med 250.000 – tohundreogfemtitten – kroner. Oppfyllelsesfristen er 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.**
 3. **Saksomkostninger idømmes ikke.”**
- (5) Domfelte ble altså dømt for det samme som i tingretten, men ble i tillegg også dømt etter straffeloven § 195 for å ha hatt utuktig omgang med fosterdatteren mellom 1984 og september 1988.
- (6) Lagmannsretten forutsatte ved utformingen av spørsmålene til lagretten at foreldelsesfristen ble avbrutt da det ble tatt ut en siktelse i saken, nemlig 24. mars 2009.
- (7) Domfelte anket til Høyesterett over saksbehandlingen og straffutmålingen. Han begjærte videre ny behandling av det sivile kravet. Høyesteretts ankeutvalg tillot 4. januar 2011 anken fremmet for så vidt gjelder saksbehandlingen i tilknytning til spørsmålet om foreldelse. For øvrig ble anken ikke tillatt fremmet, og i beslutning 31. januar 2011 ble det ikke gitt samtykke til ny behandling av det sivile kravet i straffesaken for Høyesterett.
- (8) Når det gjelder foreldesspørsmålet, har domfelte anført at lagmannsrettens dom med ankeforhandling må oppheves fordi det ikke kan legges til grunn at siktelsen som ble utferdiget 24. mars 2009, avbrøt foreldelsesfristen. Det vises til at siktelsen ikke ble meddelt ham. Slik spørsmålene til lagretten er stilt, kan man heller ikke legge til grunn at lagretten nødvendigvis har ment at det hadde skjedd samleie etter 24. mars 1994. En foreldelsesfrist på 15 år var følgelig under enhver omstendighet utløpt før 24. mars 2009.
- (9) Domfelte har utenfor anken anført at det var feil å domfelle ham for brudd på straffeloven § 195 første ledd annet straffalternativ.

- (10) Påtalemyndigheten er enig i at siktelsen som ble tatt ut 24. mars 2009, ikke ble meddelt domfelte og derfor ikke kan avbryte foreldelsesfristen, slik spørsmålsskriftet til lagretten forutsatte. Påtalemyndigheten mener imidlertid at en ransakelses- og pågripelsesbeslutning 26. september 2007 avbrøt fristen.
- (11) *Jeg er kommet til at anken må forkastes.*
- (12) Det er på det rene at dommen gjelder ett sammenhengende straffbart forhold som omfatter brudd på straffeloven § 192 første ledd annet straffealternativ, slik bestemmelsen lød på gjerningstiden, det vil si voldtekt til samleie. Strafferammen på 15 års fengsel for dette gir en foreldelsesfrist på 15 år fra det straffbare forhold opphører, jf. § 67 første ledd sammenholdt med § 68 første ledd første punktum. Dette gjelder også for de lovovertrедelser som inngår i forholdet og som har en lavere strafferamme, jf. straffeloven § 67 fjerde ledd og Rt. 1985 side 43.
- (13) Foreldelsesfristen tar til å løpe den dagen det straffbare forholdet er opphørt, jf. straffeloven § 68 første ledd første punktum. Fortsatt forbrytelse opphører når den straffbare virksomheten er opphørt, jf. Rt. 1985 side 43. Når det så gjelder utgangspunktet for fristen i dette tilfellet, har domfelte gjort gjeldende at slik spørsmålene til lagretten om overtredelse av straffeloven § 192 første ledd første straffealternativ ble stilt, er det uklart om lagretten fant det bevist at det fant sted voldtekt til samleie også etter 24. mars 1994. Det er mulig å forstå spørsmålene slik at lagretten bare har funnet det bevist at det fant sted samleie i desember 1988. En frist på 15 år må derfor regnes fra dette tidspunktet. Voldtekt i form av seksuell omgang som ikke er samleie, har en foreldelsesfrist på 10 år, jf. straffeloven § 192 første ledd, slik bestemmelsen lød inntil lovendringen 11. august 2000, sammenholdt med § 67. Denne fristen utløp i 2005. Domfelte skulle derfor ha vært frifunnet.
- (14) Jeg er ikke enig i denne forståelsen av spørsmålsskriftet. Spørsmålene til lagretten om brudd på straffeloven § 192 lød slik:

”Spørsmål 1 – hovedspørsmål

...

Er tiltalte A skyldig i å ved vold eller ved å fremkalle frykt for noens liv eller helse å ha tvunget noen til utuktig omgang?

Grunnlag:

Ved en eller flere anledninger i perioden fra desember 1988 til og med vår/høst 1995, det vil si ved minst en anledning etter 24. mars 1994 i bl.a. X og/eller på Y, og/eller andre steder på Z, hadde han utuktig omgang med B ved å fremsette trusler om at han skulle skyte seg selv foran andre familiemedlemmer hvis hun ikke gjorde som han sa og/eller en gang i desember 1988 holdt han henne fast i sengen mens han hadde utuktig omgang med henne.

Spørsmål 2 – tilleggsspørsmål

...

Var den i spørsmål 1 utuktige omgang å anse som samleie?”

- (15) Det kan etter min mening ikke være tvil om at lagretten ved å svare ja på spørsmål 2, har svart ja på at det også fant sted en voldtekt til samleie etter 24. mars 1994. Spørsmål 2 er helt generelt stilt, og etter det jeg må legge til grunn, var den særskilte henvisningen til

denne datoen i spørsmål 1 tatt med nettopp fordi dette ble ansett å være av sentral betydning for foreldesspørsmålet. Slik saken ligger an, må man derfor legge til grunn at foreldelsesfristen begynner å løpe fra 24. mars 1994. Det er da ikke nødvendig å ta stilling til hvordan foreldesspørsmålet hadde stått seg dersom det etter 24. mars 1994 bare hadde funnet sted utuktig omgang uten samleie.

- (16) Jeg går så over til å behandle avbrytelsen av foreldelsen. Det er klart at det var feil av lagmannsretten å anse siktelsen som ble tatt ut 24. mars 2009 for å være fristavbrytende. Det dreier seg her om en utenrettslig erklæring. Etter straffeloven § 69 første ledd annet punktum kan den da bare avbryte foreldelsesfristen når den er meddelt siktede. Det er ikke opplyst at siktelsen ble meddelt A.
- (17) Dermed blir det spørsmål om ransakelses- og pågripelsesbeslutningen som ble truffet 26. september 2007, kan anses å avbryte foreldelsen. Denne beslutningen ble for øvrig meddelt A ved at pågripelse og ransaking fant sted samme dag. Dette tidspunktet ligger innenfor fristen på 15 år regnet fra 24. mars 1994.
- (18) Domfelte har anført tre argumenter for at beslutningen ikke avbryter fristen. Han fremholder for det første at beslutningen var basert på en mistanke om seksuell omgang med barn under 10 år i perioden 1980 til 1988, som er et annet straffbart forhold enn det tiltalen gjelder: Både tidsperioden og straffebestemmelsen er annerledes enn i tiltalen. Beslutningen viser for det annet til brudd på straffeloven § 195 annet ledd bokstav c, en bestemmelse som statuerer inntil 21 års fengsel for gjentatt seksuell omgang med barn under 10 år, noe som ville gi en foreldelsesfrist på 25 år, jf. straffeloven § 67 første ledd. Imidlertid kom en slik bestemmelse først inn i § 195 ved en lovendring i 1992, altså etter at overgrepene ifølge beslutningen skulle ha funnet sted. For det tredje hadde § 195 om utuktig omgang med barn under 14 år på det aktuelle tidspunkt en strafferamme på 15 år selv når det forelå samleie, og det gjaldt følgelig en foreldelsesfrist på i høyden 15 år. Dermed var det lovbrudd som ransakingen forutsatte, foreldet allerede da ransakingen fant sted, og det selv om man skulle legge til grunn at det hadde foregått samleie.
- (19) Jeg kan ikke følge domfelte i dette. Det er nok så at beslutningen var uheldig utformet, med sin henvisning til straffeloven § 195 annet ledd bokstav c og angivelse av seksuell omgang med barn under 10 år. At en siktelse viser seg å bygge på en feilaktig vurdering av hvilke straffebud som kommer til anvendelse, hindrer imidlertid ikke i seg selv at den kan avbryte foreldelsesfristen. Jeg viser her til Rt. 1982 side 513, der et forelegg som viste seg å bygge på bestemmelser i politivedtektene som var opphevet og derfor ikke kunne anvendes, likevel ble ansett for å virke fristavbrytende ettersom forelegget gjaldt de samme forhold som kom til pådømmelse.
- (20) Det avgjørende blir om vi her står overfor samme straffbare forhold. Rettspraksis har tradisjonelt tatt det utgangspunkt at identitetskravet er det samme her som ved forholdet mellom tiltale og dom, jf. straffeprosessloven § 38. Som det fremgår av Rt. 2010 side 1445 avsnitt 58, er imidlertid dette utgangspunktet modifisert i nyere rettspraksis, ved at identitetskravet er mindre strengt enn ved forholdet mellom tiltale og dom. Det avgjørende er at siktede får et klart varsel om forfølgningen av det lovbrudd den senere tiltalen gjelder.
- (21) Jeg kan ikke se at vi i denne saken beveger oss i yttergrensen i så måte. I Rt. 2006 side 279 avsnitt 11, der spørsmålet gjaldt forholdet mellom tiltale og dom, er det uttalt at

avgjørelsen av hva som er samme forhold, skal skje på grunnlag av en helhetsvurdering der det blant annet blir lagt vekt på om bestemmelsene verner de samme interesser, om overtredelsene er av samme karakter, og graden av forskjeller i det faktum som er relevant. I den saken ble overtredelse av straffeloven § 192 første ledd bokstav a – voldtekt – ansett som samme forhold som overtredelse av § 192 første ledd bokstav b – seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen. Det ble pekt på at bestemmelsene vernet den samme interesse, nemlig den enkeltes seksuelle integritet, og rettet seg mot gjerningsmenn som benytter en overmaktssituasjon til å skaffe seg seksuell omgang. Tilsvarende gjelder for vår sak at straffeloven § 195 i likhet med § 192 beskyttet den enkeltes seksuelle integritet. Videre gjelder både for seksuell omgang med barn under 14 år og for voldtekt at det i praksis dreier seg om å benytte seg av en overmaktssituasjon.

- (22) I vår sak er det rett nok slik at den senere tiltalebeslutning gjelder handlinger som i tid ligger etter det tidsrom som er angitt i ransakings- og pågripelsesbeslutningen. Ransakings- og pågripelsesbeslutningen gjaldt dessuten handlinger som etter straffeloven § 195, slik bestemmelsen lød på det aktuelle tidspunkt, allerede var foreldet. Men A kan, etter å ha blitt varslet om at det kunne bli reist straffesak mot ham, ikke ha hatt noen velbegrunnet forventning om å slippe ansvar for et mer omfattende forhold når det etter hvert viste seg å være tilstrekkelig bevis for dette. Han var for øvrig uttrykkelig informert i avhøret som fulgte pågripelsen 26. september 2007, om at det forelå mistanke om overgrep i perioden 1980 til 1995.
- (23) Domfelte har videre, utenfor anken, i skranken for Høyesterett anført at domfellelsen etter straffeloven § 195 for utuktig omgang med fosterdatteren mellom 1984 og september 1988 må oppheves. Han har anført at tiltalen ikke omfattet dette, og at det ikke fremgår av rettsboken at retten foretok en vurdering etter straffeprosessloven § 38 første ledd annet punktum av om det forelå særlig grunn til å bringe forholdet inn under en strengere straffebestemmelse enn det tiltalen gjaldt. Endelig kan han ikke domfelles for brudd på § 195 første ledd annet straffalternativ, det vil si utuktig omgang i form av samleie med barn under 14 år, når lagretten, i motsetning til hva som gjaldt for det tilsvarende straffalternativet i straffeloven § 192, ikke var blitt spurt om den utuktige omgangen var å anse som samleie.
- (24) Det følger av det jeg tidligere har sagt om forholdet mellom straffeloven § 192 og § 195, at domfeltes overtredelse av § 195 må anses å gjelde samme straffbare forhold som overtredelsen av § 192, også når dette betraktes som et spørsmål om forholdet mellom tiltale og dom. Det er videre slik at ved et fortsatt straffbart forhold kan retten ta med i pådømmelsen handlinger i tiden før den perioden som er angitt i tiltalebeslutningen, jf. Rt. 1985 side 588, med rettelse på side 911. Det er opplyst for Høyesterett at det ble reist spørsmål til lagretten om overtredelse av § 195 etter initiativ fra aktor, og at forsvarer fikk anledning til å uttale seg. Jeg kan ikke se at det foreligger noen plikt for lagmannsretten til å protokollere en begrunnelse for at også perioden fra 1984 til 1988 er tatt med.
- (25) Derimot er det klart uriktig når A i domsslutningen dømmes for overtredelse av § 195 første ledd annet straffalternativ slik bestemmelsen lød før lovendringen 11. august 2000. Dette er utuktig omgang i form av samleie med barn under 14 år. Første straffalternativ gjelder utuktig omgang som ikke er samleie. Lagretten ble bare spurt om A var skyldig i å ha hatt utuktig omgang med barn under 14 år i perioden fra 1984 til fornærmede fylte

14 år 26. september 1988. Det ble ikke stilt tilleggsspørsmål om den utuktige omgangen var å anse som samleie.

- (26) Domspremissene inneholder heller intet spor av at lagmannsretten skulle ha lagt til grunn at domfelte hadde samleie med fornærmede før hun fylte 14 år. Hadde lagmannsretten ment at det forholdt seg slik, ville det ha hatt betydelig straffskjerpene virkning i forhold til den straff som var utmålt av tingretten, der det ikke var domfellelse for brudd på § 195. Det må derfor trygt kunne legges til grunn at man her står overfor en åpenbar skrivefeil fra lagmannsrettens side i domsslutningen: Man har, i samsvar med spørsmålsskriftet, ment å domfelle for overtredelse av straffeloven § 195 første ledd første straffalternativ. Denne feilen må kunne rettes av Høyesterett i medhold av straffeprosessloven § 44.
- (27) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. Anken forkastes.
 2. I lagmannsrettens dom, domsslutningens punkt 1, rettes domfellelsen for overtredelse av straffeloven § 195 første ledd annet straffalternativ, slik bestemmelsen lød før lovendringen 11. august 2000, til domfellelse for overtredelse av straffeloven § 195 første ledd første straffalternativ, slik bestemmelsen lød før lovendringen 11. august 2000.
- (28) Dommer **Falkanger:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (29) Dommer **Bårdsen:** Likeså.
- (30) Dommer **Webster:** Likeså.
- (31) Dommer **Tjomsland:** Likeså.
- (32) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. Anken forkastes.
2. I lagmannsrettens dom, domsslutningens punkt 1, rettes domfellelsen for overtredelse av straffeloven § 195 første ledd annet straffalternativ, slik bestemmelsen lød før lovendringen 11. august 2000, til domfellelse for overtredelse av straffeloven § 195 første ledd første straffalternativ, slik bestemmelsen lød før lovendringen 11. august 2000.

Riktig utskrift bekreftes: